

KORUYUCU AİLE BAKIMI

Doç. Dr. Lâtife BIYIKLI

Ülkemizde Korunmaya Muhtaç Çocuklar'a sağlanan eğitim ve koruma hizmetleri beş yoldan olmaktadır.

1. Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı 0-6 yaş çocukları için çocuk bakım yuvalarında,
2. Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı çocuk yuvalarında,
3. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, 7-18 yaş grubu çocukları için yetiştirme yurtlarında,
4. Koruyucu Aileler yanında,
5. Eviât edinme yoluyla.

Bunlar arasında çok sayıda çocuğa hizmet götürenler, çocuk bakım yuvaları ile yetiştirme yurtlarıdır.

Örneğin; 1982 İstatistiklerine göre, S.S.Y. Bakanlığı'na bağlı 21 ildeki çocuk bakım yuvalarında 2328, Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı 16 çocuk yuvasında 696, 95 yetiştirme yurdunda ise 14232 çocuğa bakılmaktadır.¹

Türkiye'de korunmaya muhtaç çocukların sayısal durumunu belirten kesin veriler yoktur. «0-18 yaş gurubunda bulunan yaklaşık 20.300.000 çocuğun 3.684.000'nin kendisine bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayan veya özürlü çocukların oluşturduğu sanılmaktadır.²

(*) Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi.

(1) Sosyal Güvenlik Sektör Raporu DPT, Kasım 1982, s. 168.

(2) S. Maruflu'nun DPT tarafından yayımlanan «Sosyal Refah Devleti Hedefi ve Sosyal Güvenlik Sistemi» araştırması, Ankara 1978, teksir s. 97.

Görülüyor ki çocuğa en fazla sayıda hizmet götürebilen kurumsal bakım bile sayıca çok sınırlı kalmaktadır. Oysa ki kurum bakımının da kendi içinde pek çok tartışılacak yönleri vardır.

Çocuk koruma önlemleri arasında bu yönden en etkili ve sağlıklı kurum «Koruyucu Aile» bakımındır.

Koruyucu Aile; Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun 1. maddesinde öngörülen nedenlerle korunmaya muhtaç duruma düşmüş ve devletin himayesine alınmış bir çocuğu evinde barındıran, bakan ve yetiştiren ailedir.

Ülkemizde ilk uygulamalar 1961 yılında UNICEF ile Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'nın işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Kuruluşundan bu güne kadar da 989 çocuğa hizmet götürmüştür.

Bugün koruyucu aile yanında korunmakta olan çocuk sayısı ise 273'dür.³

Önceleri tümüyle Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nce yürütülen bu işlem, 1976 yılında daha da yaygınlaştırılmak istenip, 21 ilde bulunan çocuk bakım yuvaları sorumluluğuna verilmiştir.

Buna göre koruyucu aile adayları o ilde bulunan çocuk bakım yuvalarına başvururlar. Durumları o kurumun sosyal hizmet uzmanlarınca incelenip gerekli koşulların uygun olup olmadığı saptanır. Olumlu durumlarda uygulamaya geçilir.

18 yaşına kadar çocuğa bakmak ve eğitmekle yükümlü olan bu aile isterse, ierde çocuğu evlât edinebileceği gibi, özel durumlarda da tekrar kuruma geri verebilir.

Koruyucu aile çocuğa gerçek ve candan sevgi beslemek, evinin yerini tutacak bir yuva vermek, yetenekleri ölçüsünde, genel ve meslekî öğretimini sağlamakla yükümlüdür.⁴

Seçiminde gözönünde bulundurulması gereken koşullarda aile;

- çocuksuz veya az çocuklu olmalı
- orta yaşta bulunmalı

(3) Sosyal Güvenlik Sektör Raporu, age., s.

(4) A. N. İnan, «Çocuk Hukuku», A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 3, İstanbul 1968, s. 77.

- sıhhati yerinde olmalı
- hoş görüli, kararlı ve dengeli bir kişiliğe sahip olmalı
- çocukları koruma ve yetiştirme işine istekli olmalıdır.⁵

Uygulamada görülen bir takım aksaklıklar nedeniyle, son yıllarda koruyucu aile yanına verilen çocuklar 0-6 yaş çocuklarının bakıldığı Çocuk Bakım Yuvaları'ndan seçilmektedir.

Genel anlamda «Koruyucu Aile» kurumu toplumumuzda yaygınlaşan ve uygulanan bir önlem değildir. Oysa korunmaya muhtaç çocukların bakım ve yetiştirilmeleri için en etkin yollardan birisidir.

Gelişmiş ülkeler kurum bakımını en az sayıya indirip, ağırlığı «Koruyucu Aile» bakımına vermişlerdir.

Spitz, Bowlby, Aubry gibi psikologların kurumlardaki çocuklar üzerinde yaptığı araştırmalar, anne sevgisinden yoksun olarak kurumlarda yetiştirilen çocukların ruh sağlığının ilerde telâfi edilemeyecek derecede bozulduğunu ortaya koymuşlardır.⁶

Çocuğa sosyal hizmet sağlama amacıyla koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar üzerinde de on yıllık bir uygulama göstermiştir ki, bu kurum sağlıklı bir ortam yaratmış olmasının yanında, olumsuz etkilenmiş çocuklar için de bir yeniden uyum sağlama (réadaptation) ortamı yaratmaktadır.⁷

Böylelikle koruyucu aile uygulamasının, duygusal, sosyal, okul ve meslekî yaşama ilişkin doyurucu işlevi yanında pahalı olmayan bir yanı da bulunmaktadır.⁸

Orta Avrupa ülkelerinde uygulanan koruyucu aile tipi genel çizgileriyle şöyledir :

- Kurum, gerek yaş grupları, gerekse aile yanına yerleştirilen çocukların nitelikleri yönünden (suçlu, korunmaya muhtaç, uyumsuz ve hattâ özel eğitime muhtaç, geri zekâlı) uygun bir uygulama alanı bulmaktadır.

(5) 6972 Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu. Talimat, Mad. 28.

(6) Buraya girecek Bowlby. Soins Maternels et Santé Mentale, O.M.S., Genève, 1954.

(7) M. SOULE et J. NOEL, «Le placement Familial» P.U.F. 1964, s. 2.

(8) a.g.e., s. 104.

- Koruyucu aileye yerleştirme işlemi mediko - psiko - sosyal bir ekip'in işbirliğiyle yürütülmektedir.
- Koruyucu aile olma niteliklerindeki sınırlar geniş tutulmuştur. Uygun görüldüğünde, dui bir kadın koruyucu aile olabileceği gibi, 60 yaş civarındaki bir aile de koruyucu aile olabilir.
- Çocuk aileye kısa süre için yerleştirilebileceği gibi, uzun süre için ve evlât edinilmek amacıyla da verilebilir.
- Ailesi olan çocuğun özel durumlar dışında ailesi ile de ilişkisi sağlanır.
- Uygulama süresince çocuk, öz aile, koruyucu aile, üçgeni içinde, uyum için gerekli özen, sosyal hizmetler uzmanlarıncı gösterilir. Sorumluluk aralarında paylaşılmış olur.
- Koruyucu aile, sadece, çocuğu barındıran, onun eğitimin-den sorumlu olan aile değil, çocuğa gereksinim duyduğu şefkati veren ve onun bir takım olumsuzluklarını iyi eden aile niteliğini de taşımaktadır.
- Koruyucu aile ve çocuk sürekli denetim altında tutulmaktadır.

Yararlarına karşın, koruyucu aile yanına yerleştirmenin küçümsenmeyecek bazı sakıncaları da vardır. Koruyucu ailenin çocuğun özelliklerine göre seçilmemiş olması, çocukla koruyucu aile arasındaki ilişkilerin sürekli olarak denetlenmemesi ve yönlendirilmemesi çocuk - koruyucu aile çatışmasına neden olur. Denetim zayıflığının, çocuğun, koruyucu aile tarafından hizmetçi gibi kullanılması ve sömürülmesine de yol açabileceği unutulmamalıdır.

Koruyucu aile kurumunun iyi işleyebilmesi için gözönünde bulundurulması gereken koşullar şunlar olabilir:

Çocuk yönünden : Koruyucu aile yanına yerleştirmede başarı şansı, çocuğun yaşı ve sahip olduğu psikolojik sorunlar yönünden isabetli seçilmesiyle yakından ilgilidir.

Koruyucu aile yanına yerleştirme için kesin bir yaş sınırı koymak olanaksızdır. Fakat, bu kurumun 13 yaşından daha küçük çocuklar için daha iyi sonuçlar verdiği söylenmektedir. Bu yaşın üs-

tündeki çocuklarda kişilik oluşmuş, aile sevgi ve ilgisine olan gereksinim azalmış olacağından, çocukla koruyucu aile arasında anlaşmazlıkların çıkması olasıdır.⁹

Ülkemizdeki uygulamada da küçük yaşa önem verilmektedir.

Bu kurum daha çok,

- 1) Duygusal bunalım geçiren ve aile sevgisine gereksinim duyan,
- 2) Ailesi bulunmayan veya onlar tarafından terk edilen,
- 3) Kurum yaşamına uyamayacağı anlaşılan çocuklar için daha uygun sayılmaktadır.¹⁰

Koruyucu aile yönünden : Koruyucu ailede çocuk veya çocuklar bulunması bir engel sayılmaz. Ancak koruyucu ailenin çocuklarının küçük yaşta olmaları halinde bunların yeni gelen çocuğu kıskanabilecekleri ve sorun yaratacakları hesaba katılmalıdır.

Koruyucu ailenin seçiminde, genel ve soyut kurallardan değil, yerleştirilecek çocuğun özellikleri ve gereksinmelerinden hareket edilmesi uygun olur.

Koruyucu ailenin sosyal hizmet uzmanı ve diğer görevlilerle iyi ilişkiler kurabilecek ve onların görevlerini kolaylaştıracak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, bütün bu bilgilerin ışığı altında, ülkemizde bu kurumun yaygın bir uygulama alanına kavuşturulması için, yayın organları ile halka tanıtılması gerekmektedir.

Bu alanda çalışacak personelin nitelik ve nicelik yönünden etkin bir duruma getirilmesi, doktor, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve yargıç arasında iş birliğinin sağlanması da zorunludur.

(9) M.R. Ardjomand, L'enfant probleme et sa réeducationn, Delachaux et Niestlé, s. 109.

(10) G. AMADO, Les enfants difficiles, P.U.F., 1955, s. 152.